

Глазов О.В.*

АФГАНСЬКИЙ ВЕКТОР ПОЛІТИКИ США В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

В цій статті розглядається побудова концептуальної моделі зовнішньополітичних підходів США до Афганістану. Автор визначає основні вектори близькосхідної стратегії американської адміністрації.

Ключові слова: Сполучені Штати Америки, тероризм, Близький Схід, стратегія дій, співвідношення сил.

В этой статье рассматривается построение концептуальной модели внешнеполитических подходов США к Афганистану. Автор определяет основные векторы ближневосточной стратегии американской администрации.

Ключевые слова: Соединенные Штаты Америки, терроризм, Ближний Восток, стратегия действий, соотношения сил.

In this article creation of conceptual model of foreign policy approaches of the USA to Afghanistan is considered. The author defines the main vectors of Middle Eastern strategy of the American administration.

Key words: United States of America, terrorism, Middle East, strategy of actions, ratios of forces.

Однією з найбільш актуальних і обговорюваних проблем світового порядку в останні роки стала проблема міжнародного тероризму. Міжнародне співтовариство, дослідники та аналітики задаються питанням про першопричини терористичної діяльності. Називаються такі фактори, як релігійний фанатизм, убогість, безграмотність, несправедливий устрій світу, національне приниження, застарілі регіональні проблеми. При цьому, чим більше досліджуються різні можливі причини тероризму, тим складнішим виявляється завдання їх визначення.

Втіленням сучасного поняття «тероризм» перед нами постає така країна як Афганістан, котра нерідко ставала предметом конфліктів та розглядалась як поле для просування своїх геополітичних інтересів сильними державами.

Відомо, що на території країни розташована база радикального ісламістського руху «Талібан» та знаходилася штаб квартира терористичної організації «Аль-Каїда», котра несла небезпеку не тільки афганському народу та країнам Центральної Азії, але й міжнародній безпеці загалом.

Актуальність даного дослідження полягає в побудові концептуальної моделі зовнішньополітичних підходів США до Афганістану на початку XXI ст., вивченні пріоритетів зовнішньої політики США та їхніх головних партнерів по НАТО, учасників міжнародної коаліції, у пошуках шляхів і методів врегулювання конфліктів всередині Афганістану, виділенні найбільш значущих стратегічних напрямків в американському баченні відносин з

* аспірант Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Науковий керівник: доц. Дудко І.Д.

Афганістаном, розгляді еволюції військової доктрини США і їх союзників, а головне - в необхідності багатостороннього аналізу співвідношення сил і сучасних стратегічних планів керівництва Сполучених Штатів Америки на афганському напрямку їх зовнішньої політики після трагічних подій 11 вересня 2001 року, саме в площині запобігання міжнародного тероризму.

Події 11 вересня 2001 року серйозно вплинули на процес розробки і здійснення американської близькосхідної політики. Вперше за багато років особливий і в значній мірі самостійний напрямок в ній зайняла афганська проблематика, яка швидко набула нові горизонталі та вертикалі вимірювання, охопивши в тій чи іншій мірі практично-політичну, науково-аналітичну, освітню та інші сфери життя американського суспільства.

Основним політичним кроком, котрий було здійснено колишнім президентом США Дж. Бушем-молодшим, стало оголошення війни міжнародному тероризму в особі «Аль-Каїди» на чолі з Усамою бен Ладеном і режиму талібів в Афганістані, територія якого до того моменту стала основною базою міжнародного тероризму, де під крилом радикального ісламського руху «Талібан» знайшли свій притулок радикальні ісламістські бойовики [1].

Дж. Буш направив американські війська захищати Афганістан від талібів, заручившись дипломатичною підтримкою багатьох країн світу, серед яких була і Росія. Правовою основою для військових дій США став пункт 51 Глави VII Статуту ООН про право «на індивідуальну або колективну самооборону». Перед американцями стояли три офіційні цілі: знищити бен Ладена, покінчити з «Аль-Каїдою» і повалити режим талібів [2].

7 жовтня 2001 президент США санкціонував нанесення повітряних ударів по столиці Афганістану Кабулу і ряду інших міст. Почалася військова операція «Непохитна свобода» («Enduring Freedom»), в якій найактивнішу участь узяв найближчий союзник США - Великобританія. Якщо американці та британці в основному займалися нанесенням повітряних авіаударів по головних містах Афганістану і опорним базам талібів, то в наземній операції найважливішу роль зіграв «Північний альянс» на чолі з Ахмадом Шахом Масудом [3].

Військова операція США і Великобританії, що тривала два з половиною місяці увінчалася успіхом - рух Талібан було відсторонено від влади і він практично втратив свою боєздатність.

Наступним кроком тогочасної близькосхідної стратегії американської адміністрації стало будівництво «демократичного» Афганістану під її пильним керівництвом. При цьому ООН, як головна міжнародна структура, безумовно, не могла залишатися осторонь від афганської проблеми. Під її егідою на початку грудня 2001 р. у Бонні відбулася перша історична конференція по Афганістану, за підсумками якої країна отримала тимчасову адміністрацію на чолі з Хамідом Карзаєм [4].

Наступним рішенням щодо Афганістану стало створення Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) відповідно до резолюції Ради Безпеки 1386 (від 20 грудня 2001 р.). Перший мандат МССБ був строком на шість місяців. Потім він регулярно продовжується. Всього ж по Афганістану ООН прийняла 12 резолюцій [5].

Перший рік після падіння режиму талібів пройшов в Афганістані спокійно. Єдиною помітною військовою подією став бій в долині Шахи-Кот (район Гардеза), куди сили талібів відступили з Кабула і Тора-Бори. У березні 2002 року війська міжнародної коаліції провели в долині операцію «Анаконда». Опір талібів виявився набагато сильнішим, ніж очікувалося, і операція переросла в найбільший бій з початку війни.

Зумівши уникнути зіткнень з військами міжнародної коаліції після операції «Анаконда», Талібан почав поступово відновлювати сили. Як і озброєна опозиція, що воювала проти радянських військ в 1980-х роках, таліби використовували «племінну зону» на аф-

гано-пакистанському кордоні в якості своєї тилової бази. 2003-2005 роки ознаменувались веденням партизанської війни проти військ Коаліції та США [6].

В цей час у зовнішньополітичній стратегії США відбуваються певні переорієнтири на Ірак. Військово-політична обстановка в районі Перської затоки протягом останніх десяти років весь час загострювалася. Міждержавні, міжетнічні і міжконфесійні протиріччя, внутрішньополітична напруженість в ряді держав, мілітаризація регіону, активна діяльність ісламських фундаменталістів, різного роду екстремістських організацій та угруповань створювали обстановку підвищеної конфліктності.

Протягом тривалого часу США проводили різноманітні заходи політико-дипломатичного, економічного, військового, інформаційного та іншого характеру з метою встановлення свого контролю над Іраком і сусідніми країнами.

Особливий інтерес США до Іраку без сумніву був обумовлений його енергетичними ресурсами. Згідно з даними Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) на середину березня 2003 року Ірак володів другими за величиною запасами сирої нафти в світі, поступаючись лише Саудівській Аравії. Також, Ірак привабливий своїм геополітичним становищем. Через його територію проходять міжнародні сухопутні і повітряні шляхи, що зв'язують Європу з країнами Середнього Сходу і Південної Азії. Ірак протягом тривалого часу претендував на лідерство в арабському світі і до останнього часу чинив значний вплив на формування і розвиток військово-політичної обстановки в районі Перської затоки, що на нашу думку й призвело до конфронтації відносин між владами США та Іраку, що призвело до ескалації збройного конфлікту та початку воєнних дій. Офіційним приводом для вторгнення був заявлений зв'язок режиму Саддама Хусейна з міжнародним тероризмом, зокрема рухом «Аль Каїда», а також інформація ЦРУ про наявність в Іраку запасів зброї масового ураження, що згодом не знайшла підтвердження [7, с. 53].

Таким чином перед нами постає питання, які саме цілі переслідують США в Афганістані і чому саме ця країна стала центром удару по міжнародному тероризму? Російські аналітики вважають, що контроль над Афганістаном є дуже вигідним для США в геополітичному плані. Геополітичне положення Афганістану дозволяє впливати на ситуацію в Сінцзян-Уйгурському автономному районі Китаю, на обстановку в центральноазійських державах, на політику Ірану та Індії [8, с. 222].

Також існує думка, що Афганістан – це частина плацдарму, який США створює в регіоні Каспійського моря проти Росії і Китаю [9].

Багато хто пов'язує війну в Афганістані з нафтогазовими інтересами. В Центральній Азії знаходяться 40 % усіх світових родовищ природного газу і багаті поклади нафти. Але щоб скористатися цими багатствами, необхідні нафтопроводи і газопроводи, які пролягли б через територію Афганістану.

США, проте, зіткнулися з такою реальністю, яка перетворила їх проект в одну велику проблему, внаслідок чого Вашингтону довелося розвернутися згодом у бік Іраку. Сьогодні ми бачимо, що Афганістан існує за рахунок торгівлі опіумом, який удосталь виростає в країні. Варто зазначити, що з 1996 до 2001 р. (період правління талібів) виробництво опіуму впало з 2200 тонн до 185 тонн. На противагу цьому, з 2001 до 2009 р. виробництво опіуму зросло з 185 тонн до 6900 тонн [10].

Криза в Афганістані, як і раніше, залишається однією з найважливіших проблем міжнародної політики. Результатом антитерористичної кампанії США стали нова активізація терористичних, екстремістських угруповань, організованої злочинності, контрабанди зброї, значний ріст виробництва наркотиків, нелегальної міграції та інших загроз безпеки як для самого Афганістану, так і для всіх країн євразійського континенту.

Таким чином, не можна однозначно стверджувати, що даний політичний крок адміністрації Дж. Буша, в розгортанні військових дій на території Афганістану, мав лише об'єктивно обгрунтовані наміри, направлені на боротьбу з осередком міжнародного тероризму.

З часом войовничість американської політики в Афганістані сприймається і в самих США, і в світі як природний, але аж ніяк не безальтернативний стратегічний курс, що загрожує важкими і непередбачуваними наслідками.

Довгостроковість війни в Афганістані почала втрачати підтримку з боку світової громади загалом та безпосередньо самих американців, що спонукало в 2008 році до обрання на чергових президентських виборах на посаду голови США демократа за своїми політичними вподобаннями Б.Обами.

Із нинішнім президентом США ще до його вступу на цю посаду пов'язували свої сподівання не тільки американці, а й мільйони людей в інших країнах. Передусім йдеться, безумовно, про жителів Афганістану й Іраку. Б. Обама здавався ідеальною кандидатурою для того, щоб згорнути низку агресивних, мілітаристських кампаній США на Сході. І, мабуть, виключно через це йому навіть вручили Нобелівську премію миру.

Зовнішньополітична концепція Б. Обама передбачала активне використання «м'якої сили», дипломатії й компромісу та вказує на закінчення політики неоконсерватизму, що базувалася на експорті демократії та веденні безкомпромісної боротьби проти опонентів США у світі. Якщо політика його попередника була заснована на протистоянні, то Б. Обама робить акцент на пошуку спільного та посиленні взаєморозуміння. Таким чином, дії нової американської адміністрації спрямовані на своєрідне «перезавантаження» відносин Сполучених Штатів із багатьма країнами, зокрема, і з мусульманським світом [11].

З метою переломити ситуацію в березні 2009 р. Б. Обама оприлюднив нову стратегію дій США в Афганістані і Пакистані «АфПак», яка є поєднанням контртерористичної діяльності з амбітним завданням національного будівництва в обох країнах. Фундаментальною метою американської політики в Пакистані і Афганістані стала нейтралізація місцевих збройних угруповань, що надають притулок для міжнародних терористів, а також здійснення ефективної антитерористичної і антиповстанської діяльності шляхом використання широкого спектру тактичних заходів – від зміцнення регіональних сил безпеки до нарощування дипломатичних зусиль та міжнародної співпраці. Новий план став результатом перегляду політики і тривалих консультацій з представниками урядів Афганістану і Пакистану та з союзниками США, війська яких входять в Міжнародні сили сприяння безпеці за участю 41 країни під керівництвом НАТО [12].

Згідно із новою стратегією, уряд США і його партнери мають намір поступово замінити військові дії переговорами з місцевим населенням, щоб отримати його підтримку в боротьбі проти екстремістських угруповань і для отримання інформації про притулки терористів. Розвідка ж за допомогою місцевих союзників має виявити і знищити керівництво «Аль-Каїди». Для підтримки антиповстанських зусиль місцевому населенню буде надана оперативна фінансово-економічна допомога. Армія США й інші американські організації матимуть доступ до різних фондів, тому вони зможуть прискорити здійснення гуманітарних програм в районах нещодавніх військових дій. Ці кроки будуть спрямовані на залучення місцевого населення і скорочення рядів повстанців. Адміністрація Б. Обама готова фінансувати афганську службу безпеки принаймні впродовж десяти років. Прагнучи задушити «Талібан» і знищити лідерів «Аль-Каїди», одночасно створюючи ефективні місцеві силові структури, Білий дім сподівається протягом кількох років сформувати життєздатну систему захисту своїх інтересів в регіоні. Стратегія Б. Обама передбачає

також набагато більші витрати на навчання афганських солдатів і офіцерів, а також на розвиток сільського господарства, зрошування земель, створення нових водоканалів і розвиток початкової і середньої освіти. Ці заходи мають стимулювати симпатії населення щодо Америки і НАТО [13, с. 25–27].

Дійсно, політичний курс Б.Обами відзначився, як зазначає в своїй статті І.Дудко прийняттям «найновітніших орієнтирів зовнішньої політики Сполучених Штатів» в сфері боротьби з міжнародним тероризмом – «це значний комплекс завдань, політичне оформлення яких почало знаходити ствердження серед американської і світової громадськості ще в ході передвиборчої кампанії, а надалі – інавгураційному і подальших етапах президентства Б.Обами. До найбільш показових серед них відносимо: відповідальне завершення війни в Іраку; перемогу над аль-Каїдою і Талібаном із зосередженням уваги на проблемах більш широкого (мусульманського) регіону та розробкою нової стратегії щодо Пакистану та Афганістану; закриття тюрем на Гуантанамо та нагляд за політикою допитів і розслідування із заборобою застосування тортур; запобігання передачі ядерної зброї і матеріалів щодо її виробництва терористам і нестабільним державам... Такі підходи, будучи об'єднаними відчутно новим баченням діючою американською адміністрацією завдань США у світі порівняно з попередньою, отримали в сучасній політичній літературі умовне поняття «доктрини Обами» [14, с. 430].

Також, варто звернути увагу на основоположний доктринальний документ - стратегію національної безпеки США 2010 року, в якому президент Б. Обама відкидає доктрину «війни з терором» свого попередника Дж. Буша. Натомість ставиться більш вузьке завдання – боротьба проти «Аль-Каїди» та мережі її союзників. У документі зазначається, що терор – це не противник, а «тактика» збройного насильства, який використовується американським супротивником. Наголошується також, що США не ведуть війни проти ісламу як релігії. Основна увага у боротьбі з терористами приділяється Афганістану та Пакистану, які оголошені «епіцентром насильницького екстремізму». Але найголовнішою загрозою американському народу оголошується «терористична атака з використанням ядерної зброї» [15].

Це не означає, що адміністрація Обами взагалі відмовляється від застосування військової сили як інструмента політики. Керівники США хочуть уникнути нищівної поразки в Іраку й Афганістані. Але нова стратегія підтверджує намір вивести бойові сили з Іраку, де США ведуть війну вже сім років, і дає зрозуміти, що нинішня ескалація американських військ в Афганістані, де США ведуть війну дев'ять років, зміниться їх скороченням. Фактично визнається, що ні в Іраку, ні в Афганістані (документ підтверджує намір почати виведення військ у липні 2011 року) американська перемога недосяжна [16].

В Стратегії національної безпеки США 2010 року робиться акцент на необхідність перетворення багатополюсного світу на світ «багатопартнерський» [17].

У зв'язку зі зміною геополітичної ситуації на планеті і дефіцитом платіжного балансу США, у Білому домі з'явилася нагальна необхідність перегляду своєї військової стратегії, втілення якої ми можемо спостерігати у новій стратегії національної безпеки США вже на початку 2012 року.

«Наша військова присутність зменшується, але світ повинен знати: Сполучені Штати збережуть свою військову перевагу», заявив 5 січня 2012 року президент Б.Обама, виступаючи в Пентагоні з нагоди оприлюднення нової стратегічної доктрини під назвою «Підтримуючи глобальне лідерство США. Пріоритети оборони 21 століття».

Основною ідеєю нових військово-стратегічних установок США є перехід від безпосереднього ведення сучасних війн до створення військової стратегії, яка в майбутньому

буде здатна відповідати на всі виклики безпеці країни, забезпечувати захист широкого спектра національних інтересів, будуть належним чином реформовані і забезпечать вирішення всіх покладених на нього завдань в умовах скорочення асигнувань у сфері оборони.

Знищення Усами бен Ладена та багатьох інших лідерів «Аль-Каїди» значно послабило цю терористичну організацію. Однак її бойові осередки та сподвижники найактивнішої терористичної організації в світі продовжують діяти в Пакистані, Афганістані, Ємені, Сомалі та в деяких інших країнах. Світовий тероризм не змінює своїх намірів і залишається головною загрозою для США, її союзників і партнерів в різних регіонах планети. Основними районами, з яких виходить головна загроза світового тероризму, є Південна Азія та Близький Схід. З поширенням нових військових технологій великої руйнівної сили екстремістські угруповання отримують можливість створити істотну загрозу безпеці та добробуту громадян Америки. У зв'язку з цим США в найближчому майбутньому будуть вживати всіх необхідних заходів для протидії цим загрозам шляхом безперервного спостереження за терористичними організаціями у всіх регіонах планети і активно співпрацювати зі своїми союзниками, щоб встановити контроль над терористами на некерованих територіях деяких держав, а в разі необхідності - знищувати найбільш небезпечні осередки бойовиків і самостійно діючих терористів [18].

Відповідно до нової стратегії, американські збройні сили повинні бути здатні одночасно вести не дві, а одну масштабну війну, стримуючи агресивні дії противника в інших регіонах планети і бути здатними проводити менші за масштабами гуманітарні, антитерористичні та інші операції. При цьому, США не відмовляються від військової присутності і військового домінування на Середньому Сході. Пріоритетом своєї діяльності в цьому регіоні як і раніше буде боротьба з екстремізмом [19].

Таким чином, виходячи з викладеного вище матеріалу, можна підвести певний підсумок у Близькосхідному зовнішньополітичному курсі адміністрації США на прикладі боротьби з міжнародним тероризмом в Афганістані на сучасному етапі. По-перше, затяжна війна призвела до значних людських втрат не тільки з боку конфронтуючих сторін, але й унесла життя багатьох тисяч мирних жителів; по-друге, після початку антитерористичної війни в Афганістані виробництво наркотиків та їх збут вирости в декілька разів, що не спостерігалось під час перебування при владі режиму талібів; дієвість Стратегії національної безпеки США від 2010 року була малоефективною в плані зміни стратегічного співвідношення сил в Афганістані, оскільки сьогодні у регіоні продовжують діяти (зокрема здійснюють мобілізацію населення) бойовики «Аль-Каїди» і «Талібану», що закріпилися в південно-східному Афганістані і західному Пакистані. У порівнянні із попередніми роками їхня кількість значно зросла, оскільки безробіття та злиденність активно штовхають населення (насамперед молодь) до лав терористів. Значно розширилися і методи боротьби ісламських радикалів. Поряд із партизанською війною вони активно використовують терористичні акти проти державних чиновників та військовослужбовців уряду Х. Карзая та західних сил. У цьому контексті, ліквідація Сполученими Штатами Усами бен-Ладена шляхом «крапкового удару» у травні 2011 року хоч і подається як значне досягнення адміністрації Б. Обама у боротьбі із тероризмом, все ж таки має неоднозначні наслідки, оскільки вона може посилити активність ісламістів як проти проамериканського режиму в Кабулі, так і проти самих Сполучених Штатів. Проблеми у відносинах із Пакистаном є додатковим ускладнюючим елементом для адміністрації Сполучених Штатів.

Наступним важливим елементом є виведення свого військового контингенту з території Афганістану, проте на цей захід президента США можна дати критичну оцінку, ос-

кільки, у випадку, якщо таліби продовжать активно боротися з режимом, афганський уряд може не витримати без іноземної допомоги, що, у свою чергу, поставить під загрозу плани Барака Обама здійснити повне виведення військ з країни у 2014 році.

Також, одним з ключових векторів американської політики в Афганістані залишається вибудовування особливих відносин з Кабулом. Зокрема, готується підписання чергової Декларації про стратегічне афгано-американське партнерство. Його метою проголошено зміцнення довгострокової безпеки, демократії та економіки в Афганістані. Пріоритет планується віддати підтримці сил безпеки, продовження зусиль з державного і демократичного будівництва, розвитку громадянського суспільства, забезпечення верховенства закону і прав людини, досягнення економічної стабільності, реалізації потенціалу Афганістану як мосту між центральноазіатським регіоном і Південною Азією, розширення інвестиційної діяльності США на афганському ринку.

Отже, США продовжують розглядати близькосхідний регіон як один з найважливіших пріоритетів своєї зовнішньої політики і прагнуть до збереження своєї провідної ролі в його справах. Втім, аналіз практичних кроків Вашингтону, спрямованих на стабілізацію ситуації у близькосхідному регіоні, особливо у вирішенні проблеми міжнародного тероризму, свідчить про їх обмежену ефективність. За підсумками трьох років перебування Б. Обама на посаді президента США, йому не вдалося досягти конкретних успіхів у вирішенні жодної з найбільш гострих проблем регіональної безпеки.

Список використаних джерел

1. Сербиненко Д. В. Кризис системы национальной безопасности США после 11 сентября 2001 года // [Електронний ресурс] / Д.В. Сербиненко / Режим доступу: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/62996>.
2. После победы: роль Америки в будущем Афганистана // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.erfolg.ru/polit/bull_28_04.html.
3. Наумов В. Несгибаемая свобода в действии // В. Наумов // Черная Сотня. – 2002. – № 98. – Режим доступу: http://www.patriotica.ru/enemy/naumov_svoboda.html.
4. Burke J. Hard man in a hard country // [Electronic resource] / J. Burke / Regime of access: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/20/afghanistan>.
5. Резолюция 1386 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4443-м заседании, 20 декабря 2001 года // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2001/res1386.htm>.
6. Button J. Increased Security Amidst a Mounting Insurgency: A close look at the Afghan security paradox // [Electronic resource] / J. Button / Regime of access: <http://www.cdi.org/program/document.cfm.index.cfm>.
7. Knights M. Iraq Withdrawal Deadline: Subtle Shift in U.S. Mission // M. Knights / Washington Institute for Near East Policy Watch № 1544. – June 26, 2009. – P. 52–59.
8. Цель США – хаос в мире: беседа Александра Казинцева с вице-президентом Академии геополитики генерал-полковником Леонидом Ивашовым // Наш современник. – 2002. – № 9. – С. 222–227.
9. Почему Афганистан? Геополитическое значение этой страны [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://fractalvortex.narod.ru/Afghanistan/why_discuss_Afghanistan_Rus.htm.
10. Хохлов И.И. Производство опиийных наркотиков (героина) в Афганистане: инфраструктура наркобизнеса [Електронний ресурс] / И.И. Хохлов / Режим доступу: <http://www.nationalsecurity.ru/library/00021>.

11. Подцероб А.Б. Барак Обама и политика США на Ближнем Востоке // [Электронный ресурс] / А.Б. Подцероб / Режим доступа: www.iimes.ru/rus/stat/2009/28-06-09.htm.
12. Костелянец С.В. Американский Совет по международным отношениям о стратегии «АфПак» Барака Обамы // [Электронный ресурс] / С.В. Костелянец. Режим доступа: www.iimes.ru/rus/stat/2009/14-10-09a.htm.
13. Simon S. Can the Right War Be Won? Defining American Interests in Afghanistan // S. Simon / Foreign Affairs. – Vol. 88, N 4. – P. 24–33.
14. Дудко І.Д. Союзницькі відносини США – євроатлантична спільнота: на роздоріжжі альянсу і суперечностей // І.Д. Дудко / Сучасна українська політика. Політика і політологи про неї. – 2010. – № 19. – С. 430–439.
15. National Security Strategy May 2010 // [Electronic resource] / Regime of access: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/viewer/national_security_strateg.pdf.
16. Стратегия Обамы в борьбе с «терроризмом» в Афганистане // [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.hizb.org.ua/ru/politika/212-afghanistan-obama-srtategy.html>.
17. Рогов С. Американское лидерство в многополярном мире. Основы «Стратегии национальной безопасности» Обамы // [Электронный ресурс] / С. Рогов / Режим доступа: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1276462800>.
18. Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense January 2012 // [Electronic resource] / Regime of access: http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.
19. Subhash K. US Defense Strategic Review 2012: Global And Regional Implications – Analysis // [Electronic resource] / K. Subhash / Regime of access: <http://www.eurasiareview.com/20012012-us-defense-strategic-review-2012-global-and-regional-implications-analysis>.